

Dagmara Drewniak

W czerwieni i bieli – dialog transkulturowy i transkontynentalny

TransCanadiana

Polish Journal of Canadian Studies/Revue Polonaise d'Etudes Canadiennes

Essays in Red and White/Essais en rouge et blanc

2008/1, 246 stron

Krzysztof Jarosz, Agnieszka Rzepa (redaktorzy naczelni)

Anna Branach-Kallas, Agnieszka Rzepa, Eugenia Sojka (redaktorzy odpowiedzialni za numer)

Katowice: Agencja Artystyczna PARA

Polskie Towarzystwo Badań Kanadyjskich po kilku latach przygotowań zdecydowało się na rozpoczęcie wydawania regularnego periodyku będącego świadectwem rozwijających się ciągle studiów kanadyjskich w Polsce jak również upamiętnieniem dziesiątej rocznicy powstania Towarzystwa. Do rąk czytelnika trafił imponujący, pięknie wydany tom esejów dedykowany pamięci zmarłej w 2006 roku Prof. Nancy Burke, poetki, naukowca, animatorki badań kanadyjskich w Polsce i twórcy Centrum Badań Kanadyjskich na Uniwersytecie Warszawskim, a także inicjatorki powstania Towarzystwa. To dzięki jej pasji propagowania tematyki kanadyjskiej, wielu autorów tego tomu poświęciło swe życie naukowe Kanadzie, jej literaturze, kulturze, historii i językom.

Ten pierwszy numer jest wyjątkowy pod wieloma względami. Obok oczywistej kwestii unikalności, jaką ma w sobie pierwszy numer inicjujący serię, a także wspomniany hołd złożony Nancy Burke, znajdujemy w tym numerze znamienite grono redaktorów, przybliżających historię PTBK, a także dzisiejszy stan badań kanadyjskich w Polsce, jak również rysujących niezwykle udanie grę kolorów TransCanadiany, znaczenie czerwieni i bieli będących symbolami Kanady i Polski, doskonale też oddających ten transkulturowy dialog jakim staje się czasopismo pod redakcją Krzysztofa Jarosza i Agnieszki Rzepy, piastujących obecnie funkcję prezesa i wiceprezesa PTBK. I tak TransCanadiana, ze względu na swój charakter i związek z PTBK, oferuje oprócz słowa wstępnego od Redaktorów Naczelnych także artykuł wstępny poświęcony historii i działalności PTBK, a także tekst zapoznający z obecnym stanem studiów kanadyjskich w Polsce autorstwa Agnieszki Rzepy i Tomasza Soroki, jak również szkic o prof. Nancy Burke autorstwa Józefa Kwaterki. Artykuł wstępny do pierwszego numeru, podkreślający transkulturowość tego przedsięwzięcia, piszą redaktorki Anna Branach-Kallas, Agnieszka Rzepa

i Eugenia Sojka odpowiedzialne za ten wyjątkowy numer. Wykonały one niezwykłą pracę łącząc i dobierając eseje do TransCanadiany w taki sposób, aby jak najpełniej oddać specyfikę kultury kanadyjskiej i tym samym złożyć hołd prof. Nancy Burke. Część eseistyczna reprezentowana jest przez znakomite grono naukowców polskich, jak również kilku wybitnych autorów i naukowców z Kanady. Można stwierdzić, że pierwszy numer periodyku zapisuje stan badań kanadyjskich w Polsce, zainteresowania grona kanadyistów z iście zegarmistrzowską precyzją jako, że znajdujemy tu w każdym z esejów pewną, śmiem rzec, reprezentatywną próbkę fascynacji naukowych polskich badaczy. Twórcy z Kanady również piszą dla TransCanadiany o problemach im bliskich i ważnych dla ich życia zawodowego i prywatnego. Tom zakończony jest zbiorem bardzo ciekawych recenzji, poświęconych najnowszym publikacjom na temat literatury i kultury Kanady, a także biuletynem PTBK, wydawanym dotąd oddzielnie, a rejestrującym najważniejsze wydarzenia związane z propagowaniem tematów kanadyjskich w Polsce, krótkimi sprawozdaniami z najważniejszych konferencji, w których uczestniczyli polscy kanadyści jak również listą centrów studiów kanadyjskich w Polsce. Biuletyn został przygotowany przez Marcina Gabrysia i Tomasza Sorokę.

W dziale esejów znajdujemy ciekawe analizy dzieł literackich różnych autorów od ikony anglojęzycznej literatury kanadyjskiej Margaret Atwood, poprzez Michaela Ondaatje, Carol Shields, Alice Munro, Nancy Burke, Douglasa Glogera, Marian Engel, Roberta Lalonde'a, Janice Kulyk Keefer, Dionne Brand, Émile Oliviera i innych pisarzy Quebecu po pisarzy francuskojęzycznych z Karaibów. Większość artykułów poświęcona jest studiom literaturoznawczym, pojawia się jednak także tekst językoznawczy zajmujący się problemem kontaminacji języka francuskiego Quebecu przez język angielski autorstwa Renaty Jarzębowskiej-Sadkowskiej.

Pisarstwo Margaret Atwood, najpopularniejszej chyba kanadyjskiej autorki w Polsce, analizowane jest w aspekcie porównawczym z powieścią Carol Shields przez Ewę Urbaniak-Rybicką. Urbaniak-Rybicka lokuje powieść Atwood *Ślepy zabójca*¹ i *Zagadka wiecznego pióra* Shields w ramach postmodernistycznej polifonii i wielości tożsamości, a także wpisuje te książki w Borgesowską koncepcję 'ja', rozczepionego na 'ja' pisarza, twórcy tekstu, *scriptora*. Również Joanna Trzcielińska podejmuje analizę kilku najpopularniejszych powieści Atwood takich jak *Opowieść podręcznej*, *Kocie oko*, *Pani wyrocznia* czy jednej z najnowszych *Oryks i derkacz* pod kątem dojrzałych i starzejących się postaci kobiecych, przywołując mityczne i baśniowe postaci czarownic, wiedźm czy dobrych wróżek. Trzcielińska pokazuje w jaki sposób Atwood wpisuje się w ponowoczesną tendencję mieszania kultury wysokiej z niską, przepisywania starych mitów i czerpania z tradycyjnych

motywów. Dorota Filipczak w swym eseju o poezji Nancy Burke powołuje się także na Margaret Atwood, wpisując poezję Burke w kontekst zbioru poezji Margaret Atwood pt.: *Journals of Susanna Moodie* i opowiadania Alice Munro pt. „Meneseteung” ze zbioru *Friend of My Youth*. Mimo odległości i rozbieżności doświadczeń opisywanych przez Atwood i Munro, Filipczak bardzo interesująco porównuje zapis doznań i uczuć w poezji Nancy Burke do doświadczeń kobiet pionierek i pisarek eksplorujących Kanadę i zarazem swój umysł imigrantki.

Element typowego toposu kanadyjskiego wykorzystuje Christl Vreduyn z Kanady w swoim artykule porównującym powieści Douglasa Glogera *Elle* i Marian Engel *Bear*, ukazując transformację motywu niedźwiedzia od 1976 (wydanie powieści Engel) do 2003 (publikacja powieści Glovera). Ciekawa trójplaszczynowa analiza dotyczy warstwy języka, relacji białych imigrantów do autochtonicznych mieszkańców Ameryki Północnej, a także kwestii dominacji oraz zmian pozycji patriarchatu od XVI wieku do XX wieku.

Tematy z szeroko pojętego zakresu doświadczeń imigrantów a także wątki postkolonialne znajdują się w esejach znanych kanadyjskich pisarzy Myrny Kostash i Normana Ravvina, a także w artykułach polskich kanadyistów Anny Branach-Kallas i Dagmary Drewniak. Kostash, autorka klasycznej już pozycji *All of Baba's Children*, analizuje swoją literacką, ale i osobistą, drogę do zrozumienia, akceptacji i wyjścia poza kategoryzujące myślniki, które tworzyły wszystkie określenia jej tożsamości (np. ukraińsko-kanadyjska)². Ravvin w swym eseju powraca do podróży po Polsce, jakie odbył, w poszukiwaniu swoich korzeni, peregrynując fizycznie pomiędzy Warszawą, Radzanowem i Mławą, duchowo wśród swych żydowskich przodków gromadząc opowieści i anegdoty łączące w niezwykle sposób nazwiska Singera, Edelmana, Laudera, a także książkę będącą w pewien sposób duchowym przewodnikiem dla Ravvina, a mianowicie *Everything is Illuminated* (*Wszystko jest iluminacją*) Jonathana Safrana Foera. Anna Branach-Kallas podejmuje temat życia potomków XIX-wiecznych niewolników z Trynidadu i przedstawia ich egzystencję w neokolonialnym, współczesnym świecie Zachodu w powieści Dionne Brand *At the Full and Change of the Moon*. Branach-Kallas poprzez krytykę feministyczną i elementy teorii postkolonialnej stawia powieść Brand na równi z wielkim dziełem Toni Morrisom *Beloved* (*Umiłowana*), porównując sytuację ciągle marginalizowanych, często skazywanych na społeczny niebyt, czarnych kobiet do życia ich przodków w rzeczywistości kolonialnej. Dagmara Drewniak podejmuje temat historii i opowieści, jako dwóch nierozdzielnych i wzajemnie przenikających się koncepcji i sposobów opowiadania świata na przykładzie dwóch, po części autobiograficznych tekstów, poruszających wątek powrotu do korzeni i kraju przodków: klasycznego już *Running in the Family*

Michaela Ondaatje i *Honey and Ashes* Janice Kulyk Keefer. Paradoksalnie, mimo różnic kulturowych (Ondaatje wywodzi się i wraca w swej książce na Sri Lanke, a Kulyk Keefer na Ukrainę) tekstowość opowieści i historii, utkana w pamięci jest niezwykle zbieżna. Drewniak popiera swój wywód teoriami Hutcheon, Barthesa, Haydena White'a i E. Carra.

Część francuskojęzyczna pierwszego tomu *TransCanadianians* reprezentowana jest również przez wybitne grono naukowców zajmujących się literaturą i językiem francuskojęzycznej Kanady, a także Karaibów. Ten właśnie element porównawczy łączący Quebec i Karaiby znajdujemy w artykule Józefa Kwaterki poświęconym problemowi mutacji pojęcia tożsamości w wielu powieściach takich autorów jak np.: Réjean Ducharme czy Patrick Chamoiseau. Kwaterko, inspirując się w swej analizie teorią Édouarda Glissanda, podejmuje temat kształtowania się pamięci zbiorowej i osobistej w świecie globalizacji. Kwaterko jest także autorem artykułu wspomnieniowego o Nancy Burke, z którą współpracował na Uniwersytecie Warszawskim przez wiele lat. Józef Kwaterko niezwykle celnie portretuje prof. Nancy Burke, łącząc jej duszę Poetki, Naukowca, przewodnika po Kanadzie, a także Przyjaciela, jakim dla wielu autorów tego tomu była Nancy Burke.

Temat imigrantów w Kanadzie pojawia się również w tekście Tiny Mounteimné-Wojtas, która analizuje motyw dzieciństwa i dorastania na przykładzie osób z wielu różnych grup etnicznych w Quebecu drugiej połowy XX wieku. Pojawia się po raz kolejny u Mounteimné-Wojtas, jak i u Kwaterki, przekonanie, że odtwarzając własną historię osobistą, człowiek przyczynia się do współtworzenia historii zbiorowej. Mimo rozbieżności losów bohaterów wspominanych powieści, a także różnorodności etnicznej, losy bohaterów w podobny sposób wywołują emocje i doznania przetwarzające i tworzące na nowo kulturalną przestrzeń imigrantów.

Krzysztof Jarosz w swoim tekście porusza kwestię dychotomii literatury francuskojęzycznej Kanady w Quebecu, polegającej na przeciwstawieniu rodzimych mieszkańców tzw. gońcom leśnym (*le coureur de bois*) i tworzeniu się mitu Metysa kanadyjskiego na podstawie głośnej powieści Roberta Lalonde'a *Le Dernier Été des Indiens*. Piotr Sadkowski natomiast w swoim artykule analizuje pojęcie nostalgii w twórczości znanego pisarza pochodzącego z Haiti, Émila Oliviera. Sadkowski, odwołując się do warstwy filozoficznej, reprezentowanej głównie przez Paula Ricœura, m.in. jego *O sobie samym jako o innym*, analizuje motyw powrotu do domu jako metaforyczny sposób ukazania rozwoju Oliviera i kluczowy element jego twórczości.

Ten sam element kultury Quebecu jednakże w aspekcie językoznawczym przedstawia w swym artykule Renata Jarzębowska-Sadkowska, zamykając tym samym ten 'literacki' tom akcentem lingwistycznym, badając przykłady

kontaminacji języka francuskiego w Quebecu przez naleciałości pochodzące z angielskiego. Autorka wspomina opinie traktujące tego typu procesy lingwistyczne jako przykłady nowej kolonizacji zagrażające w efekcie statusowi języka francuskiego. Jarzębowska-Sadkowska podaje przykłady struktur językowych, spotykanych u takich twórców jak Marc Favreau, wskazując na zmiany zachodzące w języku francuskim Quebecu i podkreśla częściową akceptację tych procesów pojawiających się w żywym tworze, jakim jest język.

Mimo zdecydowanej przewagi tekstów literackich, pierwszy tom *Trans-Canadiany* należy uznać za niezwykle ważne wydarzenie na rynku wydawniczym przybliżającym całą kulturę, literaturę, historię i języki Kanady. Teksty literackie, będące zapisem dialogu wielokulturowości i wpływu kultur na siebie, stanowią bowiem świadectwo wielu aspektów życia i twórczości w Kanadzie. Poprzez artykuły traktujące o imigracji, imigrantach, ich pisarstwie, sytuacji kobiety, tworzeniu się wizji pamięci, tożsamości, metafikcji czy dychotomii społeczeństwa kanadyjskiego, otrzymujemy pewien obraz studiów kanadyjskich wpisujących się w najnowsze światowe trendy w humanistyce. To nie tylko świadectwo rozwoju tychże studiów w Polsce, ale i uniwersalny i ponadczasowy głos będący elementem transkulturowego dialogu poprzez kontynenty.

Przypisy:

¹ Tytuły powieści i dzieł krytycznych wydanych w języku polskim podaję w tłumaczeniu, natomiast dzieła nieprzetłumaczone na polski i nigdy niepublikowane w Polsce pozostawiam w języku oryginału.

² W języku angielskim bardzo często stosuje się myślniki, w tym przypadku trudne do oddania po polsku. Kostach wspomina takie przykłady jak wyżej wymieniony *Ukrainian-Canadian*, ale także *third-generation* (w trzecim pokoleniu), *English-speaking* (mówiący po angielsku) czy *Austro-Hungarian* (Austro-węgierski).

